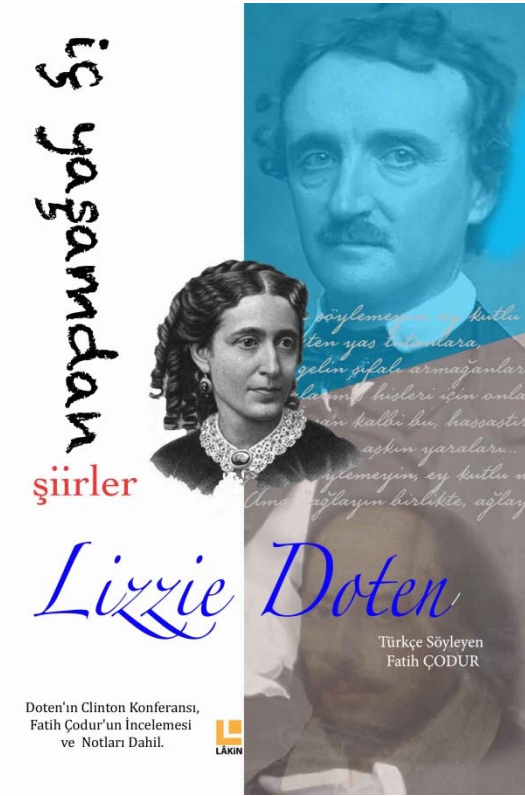

TÜRK EDEBİYATINDA ADI ANILMAMIŞ SPİRİTÜALİST ŞAİR: LIZZIE DOTEN VE İÇ YAŞAMDAN ŞİİRLER KİTABI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Künye:

Bu çalışmaya konu edinilen *İç Yaşamdan Şiirler* isimli kitap, Lizzie Doten'in 1863 yılında William White and Co. tarafından Boston'da yayımlanan *Poems from the Inner Life* kitabının özgün hâlden Türkçeye aktarılmış ve Lakin Yayınları tarafından Volkan Gemili editörlüğünde 2021 yılı Şubat ayında çeviri şiir formatında raflardaki yerini almıştır. Kitabın bu incelemeye konu olmasının sebepleri arasında Amerikalı spritualist şair Lizzie Doten'in şiirlerinin ilk defa Türkçeye aktarılması, Türk edebiyatında Lizzie Doten ve şiirleri hakkında herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması ve spiritüalizm akımının Türk şiirine etkisinin Lizzie Doten şiirleri üzerinden irdelenmesine kitabın doğrudan katkıda bulunmuş

olması sayılabilir.

Lizzie Doten Kimdir?

Poems From The Inner Life kitabının şairi Lizzie Doten, 1 Nisan 1827, Plymouth, Massachusetts, Amerika doğumludur. Doten, etkileyici belâgate sahip bir *trans konuşmacısı*¹ ve bir medyum olarak da adından söz ettirmiştir. Döneminin en güçlü kadın hakları savunucularından birisi olan Doten, aynı zamanda ruhani bir akademisyendir. Olgunluk döneminde, sık sık Boston'daki Lyceum'un himayesinde doğaçlama trans konuşmalar yapmıştır. Ortodoks Hıristiyanlığını güçlü bir şekilde eleştirmiş ve 'din'i kendi spiritüalizm savunması için yeniden ele almıştır. Konuşmalarında zaman zaman medyumların haklarını savunmuştur. Derslerinde kendi dinî felsefesi, kadın hakları ve diğer sosyal reformlar hakkında konuşurken kadınlara eşit ücret

¹ Doyle, 1926 yılında yayımladığı "*Spiritualizm Tarihi*" kitabının 1. cildinin 196. sayfasında "trans konuşmacı" ifadesi hakkında "görüşlerine yer vermiştir. Burada trans konuşmacı için, "ruhların kendi ruhunda tezahür edip kendi başına konuşmasına izin verme yeteneği olan" ifadelerini kullanmıştır.

davasının destekçisi olmuş, çoğu zaman hayatta kalmanın bir yolu olarak felsefî anlamda evliliğe karşı çıkmış, buna rağmen iki kere evlenmiştir. Derslerini, genellikle gaipten dikte edilmişçesine bir şiir okuyarak bitirmiştir. *Encyclopaedia of Psychic Science*'da, Spiritualism savunuculuğu ve etkili trans konuşmaları sebebiyle “XIX. Yüzyılın en büyük ve en iyi doğaçlama konuşan yazarı” (Fodor, 1966, s. 100) olarak tanımlanmıştır.

İç Yaşamdan Şiirler adıyla Türkçeye aktarılan Doten'in *Poems from the Inner Life* kitabı, özellikle 19. yüzyılda iyiden iyiye rağbet görmüştür. Doten, bu kitap vesilesiyle spiritüalizmin en ses getiren şairlerinden biri olmuştur. 'Doten'in hayatı ve düşünceleri ile ilgili araştırma yapan akademisyen ve yazarlar, onun fikir ve iddialarının doğruluğu üzerine ciddi tartışmalara girmiş, hatta kitabının dönemin en güçlü ve bilindik edebî dergi, gazete ve yayınlarında görünmesi ve on binlerce satış rakamlarına ulaşması nedeniyle bütün amacının evrensel bir popülerlik ve kadın hakları savunuculuğu için güçlü bir ekonomik kaynak bulma girişimi olduğunu savunmuşlardır². Elbette kendisi gibi spiritüalizm akımına kapılanlar ve Doten'dan etkilenen kesimler aynı görüşte olmamıştır. Lizzie Doten, küçük yaşlarda şiir yazmaya başlamış bir şair olarak çocukluğundaki hayatını şekillendiren mistik deneyimlere ve daha sonra kendisini etkileyen ilhamlara pasif teslimiyet gösterdiğini, pek çok ruhsal olay yaşadığını ve bunun da spiritüalizme ömür boyu ilgi duymasına ve ruhlarla olan bağının ve iletişiminin güçlenmesine yol açtığını belirtmiştir. (Doten, 1863, s. xi). Şair, 15 Ocak 1913 tarihinde ikinci evliliğinden sonra Lizzie Doten Willard olarak Boston'da hayatını kaybetmiştir.

Özgün ve Çeviri Eser Hakkında

İç Yaşamdan Şiirler, sadece Lizzie Doten'in şiirlerini edebiyat okurlarına ve akademi dünyasına tanıtmakla kalmamakta, Doten'in şiire, spiritüalizme ve hayata bakışını aktardığı ve özgün eserde de yer alan “Dünyaya Bir Söz(Mukaddime)” adındaki giriş bölümünün ve ünlü Clinton Konuşması'nın³ çevrilerini de içermektedir. Kitap, özgün hâlinde 21 sayfadan çeviride ise 10 sayfadan oluşan bu mukaddime ile başlamakta ve Doten'in Poe'dan etkilenerek söylemiş olduğu “Dünyaya Veda” isimli şiiriyle bitmektedir. Lizzie Doten, mukaddime bölümünü, şiirleri ve Clinton Konuşması'nı içeren ve 191 sayfa olan *Poems from The Inner Life* kitabını -Türkçe

² Bu ifadeleri destekleyen en önemli kaynaklardan birisi, Prince Sattam University'den Mashael Alhammad'ın “International Journal of Linguistics, Literature and Culture” dergisinde 2016 yılında ‘*Spirit Verse’ Apocryphal Poems and Marketing in Composing Lizzie Doten’s Poems from the Inner Life* başlıklı makalesidir. Alhammad bu makalesinde “Lizzie Doten'i iki fenomeni kullanan kurnaz bir iş kadını olarak görüyorum: Edgar Allan Poe'nun hayran kitlesi ve *Poems from The Inner Life* kitabını satmak için maneviyatı” gibi oldukça ağır bir iddiada bulunmuş ve iddiasını tanıtlamak için çeşitli deliller sunmuştur.

³ Clinton Konuşması, *Poems From the Inner Life*'in özgün hâlinde de yer alan ve Doten'in “Dünyaya Elveda” şiirini aktardığı New York'taki Clinton Salonu'nda 2 Kasım 1963 tarihinde “Tanrısallığın Gizemleri” başlığı altında verdiği bir ders sırasında yapmış olduğu konuşmadır.

karşılıklarıyla- “Dünyaya Bir Söz(Mukaddime)”, 9 şiirden oluşan “Bölüm I” ve 20 şiirden oluşan “Bölüm II” diye üç bölüme ayırmış ve çevirmen de *İç Yaşamdan Şiirler*’de iki kitaptaki şiirlerin sıraları da dâhil olmak üzere Doten’in kronolojik tercihlerine bağlı kalınmış, şiirler kafiye düzenleri, satır sayıları ve biçimsel özelliklerine riayet edilerek çevrilmiştir. Toplam 152 sayfa olan *İç Yaşamdan Şiirler*’de *Poems from the Inner Life*’a ek olarak “Çevirenin Önsözü” başlığı altında 6 sayfalık bir giriş ve 11 sayfalık “Notlar ve Ek Bilgiler” bölümleri bulunmaktadır. Çevirmenin bu iki bölümde şiirlerin arka planındaki tarihî, edebî, felsefî ve mitolojik gönderme ve alıntılara, kitap ve şiirlere, destansı ve dinî olaylara, mekân ve eşya isimlerine, adı geçen mitolojik kahramanlara, yazar, şair ve tarihi kişiliklere; dolayısıyla okurun Doten’in şiirlerinin ve Spiritüalizm anlayışının özüne inip onun penceresinden bakabilmesine olanak sağlayacak pek çok bilgi ve kaynağa vurgu yaptığı görülmektedir. *İç Yaşamdan Şiirler*, Doten şiirlerinin arka planlarında gizlenmiş öğeleri ve özellikle Edgar Allan Poe ile olan ilintilerini de gün yüzüne çıkaran bu çevirmen notları ve geniş önsözü ile kapsamlı bir çalışma olması bakımından önem arz etmektedir.

***İç Yaşamdan Şiirler*’deki Şiirlerin Tematik Boyutu, Biçim ve Ses Özellikleri**

Kitaptaki şiirlerin Lizzie Doten’in geniş sanatsal ve edebi bilgi birikimi odağında trans hâlde söylendiği görülmektedir. Doten bu şiirleri genelde ‘akademi derslerinin sonunda kendisine görünen ya da ruhunda tezahür eden ruhların direkt etkisiyle’ okumuştur. (Francke, 1998, s. 88-89) Tematik anlamda şiirler, “Tanrısallık, ruhların kutsallığı, insanın yükselişi, cennet hayatı, dünya hayatının geçiciliği, iyilik ve kötülük, kahramanlık ve zalimlik, ölümün ve yaşamın sırları, insanın bitmeyen ıstırapları ve sonsuz mutlulukları” gibi aslında iki uçlu mistik bir altyapı üzerine kurulmuştur. Şiirlerinde kendine has Spritüalist dünya görüşünü savunmuş, buna karşın bütünsel olarak teoloji, felsefe ve politikaya karşı eleştirel hatta yer yer taşlamaya varan bir yaklaşıma da başvurmuştur. Etkilendiği yazar ya da şairlerin yazın biçem ve içerikleri, edebi eserlerindeki kotlar, Yunan ve İskandinav mitolojisine yapılan göndermeler; dünya edebiyatı, dinler tarihi ve yerleşik batıl inançlara vurgular, Ortodoks Hristiyanlığın ve Yunan Kilisesi’nin uygulamalarına itirazlar Doten’in kitabında sıklıkla karşılaşılan tematik durumlardır.

İç Yaşamdan Şiirler kitabındaki Doten şiirleri aliterasyonların, metaforların, sembollerin yoğunlukla yer aldığı, sone ve balat tarzında söylenmiş şiirlerdir. Sone tarzı şiirlerde farklı vezin ölçülerine ve kafiye düzenlerine uyulsa da genel olarak bir vurgulu bir vurgusuz heceden oluşan İngiliz şiir veznine (Iambic pentameter) bağlı kalınmış ve beş ile on satır arası düzene uygun olarak kurgulanmıştır. Onar ya da sekizer heceden oluşan 8-10 satırlık şiirlerin (örneğin: İstırap Duası, Uzlaşma) dikkatlice okunduğunda, hece ölçülerinin ‘ABAB//CDCD//EFEF//GG’ hece ölçüsüne

yani ‘Shakespearean Sonnet’ tarzına uygun olduğu ancak yine de sondaki ‘GG’ diziminin göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. Yine de Doten, tek bir vezne ve uyak düzenine göre şiirlerini söylememiş/yazmamıştır. “Keder İçin Umut” şiiri (Doten, 2021, s. 62-63), bahse konu biçim anlayışının tam bir karşılığı olarak hem ritimsel hem de uyak düzeni ve vezin ölçüsü anlamında kusursuz bir şiir olarak okura seslenmektedir. Doten’in şiirlerinin ince bir işçilik ve ustalık içerdiği, ruhlarından ilham aldığı şairlerin şiirlerindeki eğilimlerle eş eğilimlere sahip olduğu ve büyük oranda aynı etkiyi uyandırmayı başardığı söylenebilir.

Lizzie Doten ve Edgar Allan Poe İlişkisi

Spiritüalist bir şair olan Doten’in ilk kitabı *Poems From The Inner Life*’ı önemli kılan hususlardan birisi içindeki şiirlerin dünyaca ünlü şairlerle ve eserleriyle bağıntısıdır. William Shakespeare, Robert Burns, Miss A. W. Sprague ve Edgar Allan Poe gibi isimlerin ruhlarıyla direkt iletişime geçerek şiirlerini söylediğini iddia eden şair (Doten, 1863, s. v-xxvii), Spiritüalizm savunmasını da genel olarak bu isimler üzerinden yürütmüştür. Lizzie Doten, kitabın 3. bölümündeki şiirlerin girişinde adı anılan bu şairlerin ‘...ruhlarından ilhamla, ruhlarının etkisiyle yazılmıştır, aktarılmıştır’ gibi ifadeler kullanmıştır. William Shakespeare’den ilhamla 1, Robert Burns’den 2, Miss A. W. Sprague’dan 2 ama Edgar Allan Poe’dan ilhamla söylenmiş 6 şiir bulunmaktadır. “Dünyaya Veda, Baltimore Sokakları, Beşik ya da Tabut, Vala Kehaneti, Diriliş” şiirleri, Edgar Allan Poe’nun ilhamı altında söylenmiş şiirlerdir. 1863 yılında yayımlanan söz konusu kitaptaki Poe’nun ruhundan iletilen bu şiirler oldukça çarpıcıdır. Bu şiirlerde Poe’nun ruhu satırlar arasında adeta gezinmektedir. Konuşan kişi Doten değil de sanki Poe’dur. Poe’nun ruhundan dikte edilen şiirlere yüzeysel olarak bakılınca bile Doten’in Poe’nun edebî figürlerini, yazma biçimini, şiirlerinde kullandığı ölçü ve uyak düzenlerini çok iyi bildiğine; hayatını, ruhunun içine düştüğü karanlıkları, politik ve dinî görüşlerini özümsemişine canlı tanıklık edilebilir.

Edgar Allan Poe’nun hayatı ile ilgili öne sürülen karanlık tarafların, Doten’in hem şiirleri hem de varlığı ile daha da anlam bulduğu söylenebilir. Poe’nun ölümünden 14 yıl sonra yayımladığı kitabıyla Lizzie Doten bir yandan “Poeculuk oynamış” diğer yandan da Poe’nun adının ve şiirlerinin yaşamasına ve ruhunun kitleleri dolaylı olarak etkilemesine yol açmıştır. Poe’nun öldükten uzun yıllar sonra Doten’in söylediği şiirlerle var olmaya devam etmesi elbette Spiritüalizm’in doruk noktasındaki bir çağda dikkat çekmiş ve ilgili kitap kısa sürede yayılmıştır⁴.

⁴ David Haven Blake, 2012 yılında Mid-America American Studies Association tarafından *When Readers Become Fans: Nineteenth-Century American Poetry as a Fan Activity* isimli eserinin Poe and the Metaphysics of Fan Communities bölümünde özellikle Lizzie Doten’in *Poems from the Inner Life* kitabının yayımlanma süreci ve daha sonra dünya çapında nasıl yayıldığı üzerinde kapsamlı bir irdeleme sunmuş ve

Öte yandan Doten'in kitabındaki Poe'nun ruhundan aktarıldığı iddia edilen trans şiirler, şiirin Tanrı inancının ve dinî saiklerin üzerindeki belirleyici ve örtük etkisinin incelikle işlendiği izlenimini yaratmaktadır. Doten'in bu şiirlerle ortaya koymak istediği alt amaçlardan birisinin, inandığı davaya ve savunduğu görüşlere kendisini dinleyen genç kitleleri daha kısa yoldan çekmek olduğu söylenebilir. Elbette şiirlerindeki Edgar Allan Poe etkisi, bu gizil amacın gerçekleşmesi için Doten'a ışık tutmuştur. Yine de salon konuşmalarında aktardığı şiirlerini daha önce ezberleyip trans şiir olarak derslerinin bitişinde okumuş olması ihtimâli şiirlerin dikkate değer olmadığını göstermemektedir. Aksine, Poe'nun dikte ettiği şiirler, Doten'ın en çok üzerinde durulan şiirleri olmasının yanı sıra, gerçekten de aşkın bir bakışla söylenmiş şiirlerdir. Örneğin, Baltimore Sokakları şiirinin başındaki '*Nahif kadın ve fani kadın/dalıp içeri açık taçkapısından ruhunun/okurum şimdi kayıp mezar taşında yazılanları*' (Doten, 2021, s. 111) ifadeleriyle Poe'nun ruhu Doten'ın ruhunun yerine geçmiş ve Poe'nun ölüm gecesinde yaşadığı ıstırapı ve yalnızlığı, Tanrı'ya olan uzaklığını, sonraki pişmanlıklarını, hayatın acımasızlığını Doten'ın ruhunun diliyle aktarmıştır. Bu iddia, Boston'da yayım yapan *The Banner of Light*⁵ dergisinde, 1863 yılında yayımlanan Poe hakkındaki bir yazıda geçen ve *İç Yaşamdan Şiirler* kitabının özgün hâlinde de yer alan Baltimore Sokakları şiirinin girişindeki şu ifadelerde de hayat bulmaktadır:

“Edgar Allan Poe'nun ölümüyle ilgili koşullar genel olarak bilinmediğinden, aşağıdaki şiirle bağlantılı gerçekleri sunmak iyi olabilir. Poe, Virginia'da iyi bir aile ve servet sahibi bir kadınla bir süredir planladığı evliliğinden birkaç gün önce Baltimore'dan geçme fırsatı bulmuştur. Elimizdeki bilgilere göre evlenmeden birkaç gün öncesine kadar neredeyse tam bir yıl ağzına içki sürmemişken Baltimore'da birlikte içki içme davetlerini geri çeviremediği bazı eski arkadaşlarıyla görüşmüştü. Bu görüşme, Poe'nun içinde çok uzun süredir uyuyan iştahı uyandırmış ve sarhoş bir şekilde sokağa çıkıp avare avare dolaşmıştı. Ertesi sabah, gece yaşadığı hezeyan hâline tam anlamıyla maruz kalmaktan ölümlük bulundu. Hastaneye kaldırıldı ve 7 Ekim 1849'da otuz sekiz yaşındayken sıkıntılı hayatının son nefesini verdi. O acı gecesinin azabı ve dehşeti, aşağıdaki şiirde canlı bir şekilde tasvir ediliyor. Şiir ruhsal yaşamda besteleniyor ve 11 Ocak Pazar akşamı Poe'nun ruhu tarafından Baltimore'daki konferansının bitiminde Bayan Lizzie Doten'in aracılığı ile aktarılıyor.” (*The Banner of Light*, 1863)

ilgili çalışmada ayrıca Poe'nun eserleri ile Doten'ın şiirleri arasındaki benzerliklere güçlü örneklendirmeler yapmıştır.

⁵ Ç.N: The Banner of Light dergisi, 1857 ile 1907 yılları arasında haftalık gazete formatında yayımlanan ve bu tür dergilerin en uzun süren ve en etkili olan bir Amerikan spiritüalist dergisidir. Merkezi Boston'da olsa da Amerika'daki spiritüalist hareketi kapsamaktadır. Gazete, o bölgede yerleşik medyumlar tarafından verilen mesajları ve hareketin savunucularından gelen mesajların gerçekliğini onaylayan mektupları içeren bir sayfa içeriyordu. Ayrıca Spiritüalizm ile ilgili makaleler, kitap incelemeleri, önde gelen spiritüalistler tarafından verilen derslerin transkriptleri, toplantı bildirimleri ve okuyuculardan mektuplar da yayımlıyordu.

Poe'nun hayatından ve eserlerinden yeterince haberdar bir okur olarak Baltimore Sokakları'nı okurken Poe'nun ruhunun satır aralarında can bulduğunu duyumsamak ve şiirde konuşan kişinin Poe olduğu sanısına kapılmak şaşırtıcı olmaz. Çünkü bu şiir, aslında Poe'nun ölümü ile ilgili cinayet, intihar hatta hipoglisemi gibi pek çok iddia bulunsa da (Meyers, 1992, s. 24-25) Baltimore'dayken evlenme hazırlığının arifesinde bir gece vakti sarhoş bir şekilde sokağa çıkıp sabaha doğru hezeyan hâlinde bulunduğu sokaklara kusulan acının resmine benzemektedir. Edgar Allan Poe'nun ölüm belgesinin bulunmaması ve o gece intihar, suikast ya da alkol koması sonucunda mı hayatını kaybettiğiyle ilgili bir tıbbi kayıt da olmaması nedeniyle ölüm sebebi bilinmemektedir. (Bramsback, 1970, s. 40). Bu yüzden Poe'nun ruhuyla kendi ruhunun yer değişerek o bilinmeyen ölüm gecesinde yaşadığı acıları bu şiirde tam bir Poe diliyle aktarması fikri, Doten'in yaşadığı dönemde oldukça büyüleyici bir fikir olarak benimsenmiş olmalıdır.

Poe ile bağıntılı şiirlerle hemhâl olurken “Peki neden Poe?” sorusu kafaları kurcalayabilir. Elbette Poe hem hayatının son demlerinde hem de ölümünden sonra birçok kişiyi etkilemiş ve dünyaca ünlü bir polisiye öykü yazarı olmuştur. Fakat bir şairin başka bir şairin hayatını, yazım biçimini, üslubunu, şiirdeki ses özelliklerini vb. bu denli içselleştirmesi ve şiirlerini bir bütün olarak bu yönde kurgulayabilmesi akıllardaki “Peki neden Poe?” sorusunu yanıtlamak için yetmeyecektir. Örneğin Doten'in *İç Yaşamdan Şiirler*'deki “Dünyaya Veda” şiiri ile Poe'nun 1848 yılında yazdığına inanılan “Çanlar” isimli şiirleri birbirine o kadar benzemektedir ki, bu iki şiiri yan yana koyup okurken acaba “Dünyaya Veda”, “Çanlar”ın yeniden yazımı mı yoksa bu iki şiir aynı kişi ya da ruh tarafından mı aktarıldı diye düşünmek hiç de zor olmayacaktır. “Baltimore Sokakları”nı okurken bu karmaşa zihinde daha da derinleşmektedir. Ne var ki Doten'in Poe'nun yaşamına dâhil olmadan bu şiirleri nasıl söylediğine/yazdığına dair başka nedenler de üretilebilir. Mesela bazı kaynaklarda ‘bir dönem Poe'nun nişanlısı olan Sarah Helen Power Whitman (19 Ocak 1803-27 Haziran 1878) isimli spritualist bir şairle çok iyi arkadaş olduğu, aralarında Mary Forest ve Sarah Gold'un da bulunduğu dört kişiden oluşan, deyim yerindeyse bir “Poe fan kulübü” olarak birbirlerine Poe hayranlığı üzerine şiir ve mektuplar yazıp gönderdikleri’ bilgisine rastlanmaktadır. (Blake, 2012, s. 110-111) Yani Lizzie Doten'in Edgar A. Poe'nun hayatına uzak olmadığı inkâr edilemez bir gerçektir. Bu nedenle onun iç dünyasının ve dünya yaşamının gizlerinin bu fan topluluğunun icraatları ve özellikle Whitman'ın vermiş olduğu bilgiler sayesinde kendi bilgeliği ile de pekişerek şiirlerinde vücut bulduğu öne sürülebilir. Doten, Poe'nun şiirlerindeki temel tematik, biçimsel ve ritimsel öğeleri de ustaca kendi şiirlerine yerleştirmiştir. Elbette, Poe'nun eserlerinde bilimsel bir mistik akım olan spiritüalizmin yoğun etkisinin görülmesinin, bilimsel dergilerde öykülerinin yayımlanmasının, öykülerinde Mason karakterleri konuşturmasının da bu

durum üzerinde etkisi vardır. Özetle, Poe'nun öykülerindeki rüya ve kâbus temaları, karanlık, dehşetli ve ürkütücü anlatıları, gizem ögesini baskın bir şekilde ustalıkla işlemesi, şiddete olan eğilimi, alkol düşkünlüğü, hatta intihar teşebbüsleri gibi spiritüalizmi savunma amacıyla kullanılabilir nazari sebeplerin, Doten'in Poeculuk oynaması ve "Peki neden Poe?" sorusuna yanıt verilebilmesi adına yeterli olduğu ifade edilebilir.

Sonuç

Lakin Yayınevi tarafından şiir çeviri eserler alanına kazandırılan *İç Yaşamdan Şiirler* kitabındaki çevirilerde kâfiye düzeni, satır ve kesit sayısı ile şiirlerin biçimsel düzenine sadık kaldığı, ancak özellikle vezin ölçülerine uyulmadığı görülmektedir. Bu tercihin nedenleri arasında, Şiirlerin Biçim ve Ses Anlayışı bölümünde örneklendirildiği gibi Doten'in özgün eserde kullandığı Amerikan ve İngiliz sone ve balat türündeki şiirlerin vezin ölçülerine birebir uymaması, Türkçenin ve İngilizcenin sözdizimlerinin ve açık-kapalı hece vurgularının birbiriyle uyuşmaması, 'şiirsel anlam'ın başka bir dile aktarımındaki yapı bozucu etkiye yol açılmak istenmemesi gibi hususlar olabileceğinin altı çizilebilir.

Lizzie Doten'in, izleyicilerin/dinleyicilerin karşısında başka ruhların direkt etkisiyle söylediği ve metinler-arası geçişin (Poe'nun, Burns'ün ve Shakespeare'in eserlerinden) çok fazla olduğu bu trans şiirlerin, ilgili şairlerin yaşamlarının ve ruhani yolculuklarının birer parçası olarak Türkçeye aktarıldığı açıktır. Çevirilerde şiirlerin oluşturduğu bütünsel iç coşku, biçimsel özelliklerinden daha önemli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde neredeyse hiç okunmamış bir şairin ilginç hayatı ve şiirleri, hem çevirmene ait şiirsel bakış açısı işin içine katılarak hem de şiirlerin özgün hâllerinin ruhsal atmosferinden kopmadan Türk okurunun karşısına çıkarmak ilk amaçlardan biri olmuştur. Bunun yanında *İç Yaşamdan Şiirler* kitabının önsözünde Doten'in şiirlerindeki birtakım hususlar eleştirilmiş ve Doten'in dünya edebiyatında trans şiirleriyle ses getirmiş bir şair olması gerçekliği göz önüne alınarak Türkiye'de ilgi görmemesinin eksikliğinden dem vurulmuştur:

"Aslına bakılırsa; spiritüalizmin kendi içindeki sorunlarının, Doten'in şiirlerinde sürekli tekrara düştüğü birtakım (ruh, kutsal, ışık, melek, sevgi, cennet, dünya, hayat gibi) olguların bir noktadan sonra kulağa itici gelmesinin, ölçü düzeninde diretişinin ve kafiyede yer yer zorlama kelimeler kullanmasının, ünlü şairlerin şiirlerini kullanarak yeniden yazım yapmasının, bütün bunlar bir yana büyük ruhların onun varlığına inerek kendi sesleriyle şiirler, methiyeler okumasının -ki bunlar birer iddia olmaktan öteye gidememiştir- çok arzuladığı o tamamlanmamış şöhrette etkisi olduğu da söylenebilir. Buna rağmen Doten'in şiirlerini yayımladığı 19. yüzyılda yazıldığı ve sonrasında, ülkemizde çok fazla irdelenmemiş hatta okunmamış olsa da özellikle Batı akademi dünyasında her zaman tartışmaya açık olmuş, pek çok edebî araştırmada kendisine yer bulmuştur ve bulmaya devam etmektedir." (Doten, 2021, s. 6)

Böylesine önemli bir şairin bugüne kadar Türk edebiyatında adının anılmamış olması, akademi dünyasının bu Spiritüalist şaire yabancı kalması ve özellikle Edgar Allan Poe ile olan ilişkisinin gözden kaçırılmış olması, bilimsel bir akım olan spiritüalizme Türk şiirinin uzak durmuş olmasının yan etkilerinden birisi olabilir mi? Türk Edebiyatında XX. yüzyılın başında, Filibeli Ahmet Hilmi'nin yazdığı Amâk-ı Hayal'den beri bir dizi spiritüalizm etkisinin görüldüğü eserler yayımlansa da dünya edebiyatındaki anlamıyla spiritüalizmi birebir savunan eserlerin ortaya konduğu söylenemez. Edebiyatımızda daha çok materyalizm ve sekülerizm karşıtı ve İslamiyet üzerinden bir yorumlamayla algılanan mistisizm akımı doğrultusunda eserler verilmiştir. Bunun en önemli nedeni elbette İslamiyet'in spiritüalizmin karşısında duran bir bağlama sahip olmasıdır. Bilindiği üzere 'XIX. yüzyılda deneysel ruhçuluğu başlatan Allan Kardec reenkarnasyon, ruhlarla iletişim, ruh çağırma gibi olgular üzerine deneyler yapmış, bu deneylerle önce Spiritizm daha sonra da Spiritüalizm bir akım olarak' Avrupa'ya yayılmıştır. (Castellan, 1967) Ancak İslamiyet'teki tevhit fikrine uymayan ruh çağırma, ruhlar arası geçiş gibi eylemler daha çok ruhu Yaraticının varlığı ve iradesi dışında algılamakta ve daha çok kendinden var olan özgür iradeye sahip bir varlık gibi telakki etmektedir. İslam'a tâbi olan Türk şairler hiç şüphesiz bu yönde bir ruhçuluk anlayışına tutunan spiritüalizm akımına her anlamda mesafeli durmuştur. Samiha Ayverdi ve Peyami Safa'nın romanlarında; Ahmet Haşim ve Asaf Hâlet'in şiirlerinde mistisizm belirtileri görülmüş, ancak spiritüalizmdeki ruh anlayışı edebiyat tarihimizde tam anlamıyla neredeyse hiç işlenmemiştir. Toplumsal, dinsel ve kültürel öğelerin izin vermediği spiritüalizm akımının etkilerinin edebî eserlerimize yansımaması bu bağlamda kabul edilebilirdir. Fakat Doten gibi dünyada ses getirmiş önemli bir şairin hayatının ve şiirlerinin ülkemizdeki akademik çalışmalara bile konu olmamış olması anlaşılabilirlikten uzaktır. Bu nedenle *İç Yaşamdan Şiirler* kitabı hem Doten'in ve şiirlerinin tanınmasına hem de akademi dünyasında ve Türk edebiyatında şiir çeviri eserler ile spiritüalizm etkisi alanına bu anlamda bir ilk kaynak olarak katkı sunabilir.

Sözü Geçen Eserler

Blake, David Haven (2012). *When Readers Become Fans: Nineteenth-Century American Poetry as a Fan Activity*, Mid-America American Studies Association, ABD.

Bramsback, Birgit (1970). *The Final Illness and Death of Edgar Allan Poe: An Attempt at Reassessment*, *Studia Neophilologica*, University of Uppsala, İsveç.

Castellan, Yvonne (1967). *İspirtizma*, çev. Ender Gürol, Kitapçılık Ticaret, İstanbul.

Doten, Lizzie (1863). *Poems from the Inner Life*, William White and Co., Boston.

Doten, Lizzie (2021). *İç Yaşamdan Şiirler*, çev. Fatih Çodur, Birinci Basım, Lakin Yayınları, İstanbul.

Fodor, Nandor (1966). *Encyclopaedia of Psychic Sciences*, University Books.

Francke, Bernadette S. (1998). *Divination on Mount Davidson: An Overview of Women Spiritualists and Fortunetellers on the Comstock in Comstock Women: The Making of a Mining Community*, edit: Ronald M James & C. Elizabeth Raymond, Reno, University of Nevada Press, New York.

Meyers, Jeffrey (1992). *Edgar Allan Poe: His Life and Legacy and John Evangelist Walsh's Midnight Dreary: The Mysterious Death of Edgar Allan Poe*, Cooper Square Press, New York.